

DUPKA GYÖRGY

A 110 ÉVE SZÜLETETT GECSE ENDRE KÁRPÁTALJAI REFORMÁTUS LELKÉSZVÉRTANÚ A NÉPEMLÉKEZETBEN ÉS A DOKUMENTUMOKBAN

(PORTRÉVÁZLAT)¹

A szovjetunióbeli hírhedt KGB és a kommunista párt helyi vezetérei a budapesti forradalom leverését illetően Kárpátalján is igyekeztek példát statuálni: feketelistákat készítettek azokról a magyarokról, akik nyíltan vagy burkoltan kinyilvánították rokonszenvedésüket a magyarországi felkelés iránt. Perbe fogták a röplap-terjesztőket is, akikkel szemben koncepciós pereket konstruáltak. A sajtó csak rövid időszakban tudósított, illetve egyáltalán nem is számolt be az ítéletekről. A „kirakatperek” zárt ajtók mögött zajlottak.²

A levéltári anyagok tanulmányozása során rábukkantunk mások mellett a gálócsi ellenálló *csoport*³ tevékenységére is, amely szintén röplapterjesztéssel foglalkozott. A gálócsi politizáló fiatalok csoportja szintén az '56-os események hatására szerveződött. A vádirat szerint vezetőjük a gálócsi születésű, közben Husztra „átigazolt” **Gecse Endre** református lelkész, aki „*magyar burzsoá nacionalista szellemben szovjetellenes propagandát fejtett ki és fegyveres felkelésre szólította a fiatalokat.*” Ki volt Valójában **Gecse Endre** református lelkész? Életéről és tragikus sorsáról először, a rendszerváltás előtt dr. Szalóky László tudósította a *Reformátusok Lapjában* az olvasókat, aki hosszú évekig levelezett Gecse Endre huszti lelkipásztorral.⁴

A különböző iratokból már tudjuk, hogy Gecse Endre⁵ tisztelendő úr 1907-ben Gálóc községben született papi családban. Négyen voltak testvérek, két fiú és két lány. Az idősebbik fiú, István az iskola elvégzése után jegyző lett Beregszászban, akit a szovjet pribékek 1944 őszén otthonából hurcoltak el a lágerbe, ahol el is tűnt örökre. Két kiskorú gyerek maradt utána. Nőtestvére, Anna, tanító lett Kistárkányban, a másik lánytestvére

otthon tartózkodott. A fiatalabb fiú, Endre a lelkészi pályát választotta. A középiskola elvégzése után a sárospataki teológián tanult, majd édesapja mellett káplánkodott. 1941-ben megnősült. Édesapja halála után a gálócsei református gyülekezet 1931-ben lelkipásztorrá választotta. 1958 májusától már Huszton mint lelkipásztor működött. 1958. december 2-án – ellenforradalmi tevékenység vádjával – letartóztatták és az ungvári KGB-börtönbe zárták. 1959. január 7-én a KGB kínzókamrájában elhunyt.⁶

A nyomozati anyagban Gecse Endrén kívül még két olyan személy is szerepelt, akiket vizsgálati fogságra ítélték. Az eddigi adatok szerint a legnagyobb kirakatper előkészítése **Gecse Endre** református lelkész nevéhez fűződik. Rá akarták bizonyítani, hogy kapcsolatban állt a magyarországi felkelőkkel, s itt, Kárpátalján, szülőfalujában amerikai ügynöki tevékenységet fejtett ki.

Valóban: Gálócson néhány fiatal röplapokat terjesztett, s a második világháborúból visszamaradt fegyvereket rejtegetett. Erről tett tanúvallomást a gálócsei születésű **Molnár László**, **Pasztellák István** és **Perduk Tibor**, az utóbbiakat szigorúan felelősségre vonták. A nyomozók párhuzamot akartak vonni **Gecse Endre** lelkész és a gálócsei fiatalok tevékenysége között.

A volt politikai foglyok elmondása szerint politikai kapcsolatban nem álltak Gecse Endre tiszteletessel abban az időben, habár szerették és tisztelték őt. Utasítást nem kaptak tőle a szovjetrendszer elleni fegyveres felkeléshez. Az alább idézett dokumentumból is kitűnik, hogy a nyomozó tiszteknek az elképzelése, miszerint központi kirakatpert konstruáljanak Gecse Endre és a gálócsei fiatalok ügyéből, nem sikerült, mivel a fő vádlott behalt a vallatások során alkalmazott kínzásokba. Így a röplapokat terjesztő fiatalok ügye nem bírt olyan nagy politikai jelentőséggel, ezért szokványos bírósági perben csupán két személyt ítélték el.

Ügyükben a Kárpátaljai Megyei Bíróság a következőképpen ítéltkezett (lásd a dokumentumból idézett alábbi részleteket): „**ÍTÉLET az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság nevében**⁷ / 1959. január 30-31. napján a Kárpátaljai Területi Bíróság büntetőügyi bírósági kollégiuma megállapította: **Pasztellák István Istvánovics ellen az a vád, hogy az 1957/58-as években gyakran látogatta az ungvári járási Gálocs falu református templomának lelkészét – Gecse Andrij Gejzovicso**⁸, aki az előzetes nyomozás során, 1959. január 4-én elhunyt, és akitől ő különböző szépirodalmi könyveket és a burzsoá Magyarország történelméről szóló könyveket kapott. A szovjetellenes beszélgetések befolyása alatt, amelyeket Gecsevel folytatott, az elolvasott szovjetellenes irodalom, valamint a BBC, a Szabad Európa, az Ameri-

ka Hangja rádióadásai hatására Pasztellák vádlott a magyar burzsoá nacionalizmus és a szovjethatalom elleni harc útjára lépett.

Így 1957 őszén a magyar burzsoá nacionalista meggyőződésű Pasztellák, szovjetellenes beállítottságától vezérelve, iskoláskorú fiatalokból szovjetellenes csoportot szervezett Gállocsban, amely csoport a szovjethatalom elleni fegyveres harcot tűzte ki céljául arra az esetre, ha háború törne ki a Szovjetunió ellen, avagy másféle bonyodalom állna be a nemzetközi helyzet kiéleződése kapcsán (...). 1957-1958 folyamán Pasztellák vádlott a szervezet többi tagjával egyetemben gyűjtötte a fegyvereket, lőszert, robbanó anyagokat a régi harcok helyein és egy raktárban gyűjtötték össze, amiért Molnár volt a felelős. (...) 1958 októberében **Pasztellák** vádlott többször javasolta a szervezet tagjainak, hogy készítsenek és terjesszenek Gállocsban szovjetellenes rölapokat az 1956-os októberi-novemberi magyarországi ellenforradalmi lázadás 2. évfordulója alkalmából. Mivel a szervezet tagjai nem voltak hajlandóak elfogadni ezt a javaslatot, Pasztellák vádlott 1958. október 22-én tinta és ceruza segítségével egy füzetlapon személyesen írta meg és nyilvános helyen kifüggesztette a felhívást, amely felszólította Kárpátalja magyar lakosságát, hogy kezdjen szervezett harcot a szovjethatalom, a kommunista párt és a szovjet kormány ellen. A Pasztellák vádlott által kibocsátott röpirat jellegénél fogva durván rágalmazta a szovjet kormányt és a kommunista pártot, azt illetően, hogy a Szovjetunió testvéri segítséget nyújtott a magyar népnek a magyarországi ellenforradalmi lázadás elfojtásában 1956 októberében.

Perduk Tibor Gyulovics ellen az a vád, hogy osztotta a csoport szovjetellenes nézeteit, 1957-ben belépett a Pasztellák vádlott által megszervezett csoportba, amely a szovjetrendszer elleni fegyveres harcot tűzte ki céljául, arra az esetre, ha éleződik a nemzetközi helyzet és esetleg háború törne ki a Szovjetunió ellen (...). Ezen kívül Perduk vádlott közvetlenül gyűjtött fegyvereket és azokat közös raktárba adta be, magánál hagyva egy szuronyt, és tudomása volt róla, hogy Pasztellák vádlott elkészített és kiragasztott Gállocsban három szovjetellenes röpiratot. A vádlottak teljes egészében beismerték bűnösségüket (...).

Pasztellák és Perduk vádlottak túlságosan súlyos büntetést követtek el a szovjet állam ellen és szigorú büntetést érdemelnek. Azonban a bírósági kollégium a büntetés meghatározása során figyelembe vette Pasztellák és Perduk fiatal korát, azt, hogy először követtek el bűntényt és megbánást tanúsítottak. Ezen kívül a bírósági kollégium azt is figyelembe vette, hogy a vádlottak a felnőtt református lelkész, **Gecse Andrij Gejzovics befolyása alá kerültek.**

Az említett körülményeket figyelembe véve a bírósági kollégium lehetségesnek véli Pasztellák és Perduk vádlottakkal szemben az USZSZK Btk. 46. paragrafusának alkalmazását.”

A bírósági kollégium **Pasztellák Istvánt** 5 évi szabadságvesztésre ítéli vagyonelkobzás nélkül; **Perduk Tibort** gyermeknevelő munkalágerben letöltendő 2 évi szabadságvesztésre ítéli, vagyonelkobzás nélkül.

A gálócsi ügyben szereplő Gecse Endre valóságos szerepéről felkérésünkre 2002-ben a készülő Gecse-émlékkönyv⁹ részére többen tettek írásbeli nyilatkozatot és írták le visszaemlékezésüket, amelyekből az alábbiakban részleteket közlünk.

Pasztellák István egykori politikai elítélt, nyugdíjas mérnök visszaemlékezésében többek között megerősíti, hogy „...1958. december 8-án ismét felvittek kihallgatásra a börtöncellából. A nyomozó százados igen elégedetten megkérdezte, hogy ismerem-e **Gecse Endre** református papot. Természetesen ismertem, feleltem én, egészen a Husztra való áthelyezésig. Tudom-e, hogy ő amerikai kém volt. Honnan tudhatnám, feleltem, abban biztos lehet, hogy nekem, mint serdülőkorúnak, ilyesmit nemigen mondhatott el. És azt elismerem-e, folytatta a vallatást, hogy ő könyveket adott nekem olvasni. Igen, elismerem, feleltem én, hogy Jókai, Mikszáth, Gárdonyi magyar írók szépirodalmi könyveit adta nekem elolvasni, de erről mindenki tudott a faluban. És azt elismerem, hogy ideadta nekem elolvasni Hitler „Mein Kampf”-jét? Ezt nem ismerem el, merthogy Hitler ki volt, azt tudom, de hogy a „Mein Kampf” micsoda, arról fogalmam sincs. Akkor mondjam el, hogy **Gecse Endre** református pap volt az eszmei vezetőnk. Erre azt feleltem, de a többiek is ezt felelték, hogy ő neki fogalma se volt a szervezetről, de ha annyira akarják ezt bizonyítani, akkor szembesítsenek velem, majd bebizonyítjuk az ellenkezőjét.

Szembesítésre soha nem került sor, csak 1959. január 9-én a kihallgatás közben mutattak egy jegyzőkönyvet, benne egy orvosi igazolás is volt, hogy Gecse Endre szívelégtelenségben meghalt. Nagyon megrázott az eset, sokáig nem tudtam napirendre térni a tény felett, hogy a mai modern korban egy ártatlan embernek a börtönben kell meghalnia szívelégtelenségben, amit nehezen hittem el. Később értettem meg, hogy nem őt, hanem személyében az Istenben való hitet akarták elpusztítani, ami sem akkor, sem más időben, sehol ebben a világban nem lehetséges.”¹⁰

Molnár László gazdálkodó (Gálocs, 2002, részletek a vallomásból) nyilatkozatában szintén kihangsúlyozta, hogy a csoportjukról Gecse Endre tisz-

teletesnek nem volt tudomása. Mint írja: „...Csoportunkat 1958 őszén tartóztatták le és szovjetellenes váddal vontak bennünket felelősségre. Mivel én kiskorú voltam, illetve 13. életévemet akkor töltöttem be, így bíróságilag nem ítélték el, csupán a KGB kihallgatásaira idézte be. 2 napot töltöttem vizsgálati fogságban. Szóban megfenyítették, és azzal engedtek haza, hogyha hasonló eseten tetten érnek, akkor javító-nevelő intézetbe küldenek. Közel egy évig megfigyelés alatt tartott a KGB (...).”¹¹

Gecse Anna, Gecse Endre tiszteletes húga a következőképpen számol be az akkori eseményekről: „1958. december 2-án öcsémet elvitték. Az ügyészségen egyetlen terhelő bizonyíték Hitler Harcom-jának kötete volt, amelybe beleírták Bandi nevét. Pedig ő ki nem állhatta, ha valaki beleírta a nevét könyveibe. Miután így „igazolták” az ellenforradalmi izgatás vádját, „amerikai kapcsolatait” is felrótták. Az „amerikai kapcsolat” úgy jött létre, hogy Bandi huszti gyülekezetétől kapott egy palástot, amelyet egy Amerikából küldött anyagból készítettek el.

1959. január 7-én láthattam viszont holtan. Hárman mentünk be Ungvárra: a felesége, Leona, a kurátor felesége és én. Nem nyúlhattunk hozzá, csupán jó pár méter távolságból nézhettük meg. A kezét eltakarták a palástjával, csak az arca látszott. Az egyik halántéka kék volt.

A hatóságok nagyon meg voltak ijedve, Bandi halálát mégis sikerült eltussolni. Pedig írtunk még Hruscsovnak is a rehabilitáció végett.”¹²

A Budapesten letelepedett **Csirpák Emil** nyugdíjas tanár (Budapest, 2000. február) Gecse Endre nagybátyjáról írt visszaemlékezésében kifejti, hogy a hatalom emberei Gálocsról elüldözték, miután sikertelen merényletet követtek el ellene, a családi tanács kérésére sem akart külföldre áttelepülni, Husztra, az itteni református gyülekezethez szegődött lelkipásztornak, a családi nyomás ellenére sem akarta magára hagyni a huszti nyáját: „...Vallását, nemzetét papi esküjéhez híven legjobb tudása szerint minden erejével igyekezett szolgálni. Sikeresen. (...) Azt, hogy az „illetékes szervek” felfigyeltek rá, mivel hivatását komolyan vette és gyakorolta, természetesnek tartottam. De hogy az „illetékesek” figyelme és szándéka annyira véresen komoly – nem tartottam egyértelműnek. Megcsinálták a „szervek” annak a próbáját, mennyire veszi komolyan az általa tiszteletben tartott értékeket, hirdetett elveket, hivatását, tetteit, egész életét Gecse Endre. Letartóztatták. Mivel – mai ismereteink szerint – vallatás közben agyonverték, mert nem volt hajlandó együttműködni az „illetékes szervekkel”, a próba – Gecse Endre számára, halála ellenére – sikeresnek bizonyult. A lelkes hite-

lesített az „illetékesek” által. Bár nem mindenki képes és hajlandó felfogni, hogy az az igazi hős, aki következetesen végigviszi az ügyet, melyet felvállalt. Még élete árán is. (...) Gecse Endre megérdemli tiszteletünket, hogy emlékezzünk rá és hálásak legyünk helytállásáért.”¹³

Tárczy Lajos presbiter (Gálocs, 2002, részletek nyilatkozatából) szerint jól emlékszik arra az 1958 májusának „feketevasárnapjára”, amikor Husztra történő elköltözése előtt „eljött elköszönni, óh, de sírt, de fájt neki szülőfaluját itt hagyni, ahol gyerekkorát élte, ahol mindenkit ismert. Aztán a templomot, amit éppen újjá tett. De hát elhatározta, hogy megy, hát elindult egy új úton egy szebb jövő felé. (...) Később írt egy levelet, hogy ült a verandán, és oda látszott a huszti vár, és prédikálta: „Látjátok, ez a vár összeomlott, de a mi hitünk vára áll! És örökké állani fog.” (...) Amikor Gálocsban járt, mindig nagyon hívott, hogy menjek már el egyszer. Megígértem, hogy karácsonyra elmegyek, de már erre nem került sor, mert őt már december 2-án elvitték...”¹⁴

Tóth Mária a mártír lelkész egykori tanítványa (Gálocs, 2002, részletek nyilatkozatából): „Nekem gyerekkoromban még sikerült hallgatnom Gecse Endre tiszteletes úr prédikációit, részt venni gyermek-istentiszteletein. Mindössze nyolcéves voltam, második osztályba jártam, alakja, emléke, egyénisége sok mindenben megmaradt emlékezetemben. (...)

Aztán hallottuk, hogy koholt vádak alapján börtönbe zárták, megkínózták, majd belehalt a kínzásokba. A hír mindenkit megrendített. Hozzánk nagymama hozta a hírt. Én meg nem sokat értettem az egészből, csak arra emlékszem, anyukával sírtak. Aztán egy téli napon, január 9-én, emlékszem, téli szünet volt az iskolában, anyukával megkerestük a sírját a Kapos utcai temetőben. Egy árok szélén, nagy göröngyös, alig síralakú halom volt, durva deszkafejféval (...). Aztán maradt a néma döbbenet, beszélni nem lehetett róla, vagyis hangosan, csoportokban nem.”¹⁵

Varga Jolán a mártír lelkész nevelt lánya (Gálocs, 2002, részletek nyilatkozatából): „... Amikor híre jött a letartóztatásának, a falu felbolydult, mint a méhkas. Pont őt vádolják politikai összeesküvéssel, aki mindig távol tartotta magát a politikától? Mindenki tudta, hogy ez a legnagyobb hazugság. (...) Nemcsak a gyerekeket tartóztatták le, felnőtteket is beidézték. Engem is kihallgattak. Édesapám jött velem. A család azt hitte, nem is engednek haza. De rám hiába irányították minden oldalról az erős fényű reflektorokat, belőlem nem tudtak terhelő vallomást kihúzni. Én nem mondhattam, hogy engem szovjetellenességre nevelt, mert nekem csak azt mondta mindig, hogy mondjak igazat, és

legyek Isten gyermeke (...). 1992-ben sok utánajárással sikerült hazahozatnunk később. A gálócsi templomban volt felravatalozva. Eljött Szlovákiából a felesége is. Én dísnót vágattam. Halotti tort rendeztem neki. Nagy lelki megnyugvás volt nekem, hogy ezt megtehettem. Úgy éreztem, ezzel tartoztam neki.”¹⁶

A rendszerváltás után 1992. október 24-én az ungvári Kapos utcai temetőből földi maradványait átvitték Gálocsba, és ott örök nyugalomra helyezték.

A KMKSZ gálócsi alapszervezete 1992. október 25-én a református templom belső falán emléktáblát avatott Gecse Endre lelkésznek, akit az 1956-os magyarországi események kapcsán a KGB tisztjei letartóztattak s kihallgatás közben az ungvári börtönben halálra kínoztak.

1993. március 13-án Göncz Árpád köztársasági elnök ’56-os emlékéremmel tüntette ki a meghurcolt fiatalok mellett posztumusz **Gecse Endre** református tiszteletest is.¹⁷

2006-ban a Gálócsi Polgármesteri Hivatal falán a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége kezdeményezésére 1956-os emléktáblát helyeztek el a településhez kötődő, a magyar szabadságharccal azonosuló fiatal ellenállók, köztük Gecse Endre tiszteletes emlékére.

Gecse Endre tisztelői a huszti református templomban márványtáblát avatnak. Azóta több emlékkonferenciát szerveztek a mártír tiszteletes emlékére. A gálócsi temetőben és a helyi református templomban emlékét ápolják. A vértanú sorsával számos cikk, tanulmány, dokumentumfilm, rádióadás stb. szerzője foglalkozott. A forradalomban játszott szerepét doktori disszertációkban is feldolgozták.

A gálócsi születésű **Tóth István** művelődéstörténész a 2000 október 28-án megrendezett huszti emlékkonferencián elhangzott beszédében többek között kijelentette, hogy Gecse Endre református tiszteletes „*emblemikus alakja történelmiünknek s a kárpátaljai református egyháznak... A mártír emléke örök, példája mindig éltetni fogja az igazságra szomjas lelkeket. Ezt az emléket és ezt a gondolatot kell éltetniünk, hiszen küzdelmeiben erre építkezhet az Egyház és a közösség.*”¹⁸

Számos cikkel, információval, rendezvénnyel is alátámasztható az a megállapítás, hogy Gecse Endre emléke elevenen él a kárpátaljai magyarság emlékezetében. A családtagok közzé tartozó Csirpák Emilné helyesen teszi fel a kérdést és ad rá frappáns választ is: „*A hatalom mitől fél? Konceptióspert akartak kreálni ellene, de nem sikerült. És itt válik Gecse Endre hőssé.*”¹⁹

Gortvay Erzsébet irodalomtörténész egyik emlékbeszédében nyíltan kimondja, hogy **Gecse Endre** a „szovjet megtorlás vértanúja.” Szerinte is „ideje, hogy a több évtizedes tiltás falait átörve, töretlen jellemének teljes nagyságában álljon ma előttünk, hogy ne csak szülőfaluja és környéke, hanem tágabb pátriája is tudja, ki volt és miért halt meg **Gecse Endre** (...). Az igazságszolgáltatás **Gecse Endre** '56-os mártír lelkész ügyében azonban nem maradhat el. Botladozó demokráciánknak elég gondja van a jelennel, nem ér rá a múlttal foglalkozni. Különösebb érdeklődést fölé magasodott papja iránt eddig nem tanúsított az egyház sem. Én a magam személyes ismeretsége révén is elfogult módján szoborként szoktam őt elképzelni a reformáció genfi emlékművének talapzatán és **Illyés Gyulával** együtt valom, hogy „Övek az érdem, kiket sem a máglya, / nem riasztott vissza, sem a gálya – / sem harcaik bukása. (A reformáció genfi emlékműve előtt).”²⁰

„Bandi bácsi” példakép volt **Gecse Géza** számára is, aki szüleitől értesült anyai ági nagybátyja tragikus történetéről. Mint írja: „Ő 51 évesen pusztult oda. Utódok nélkül. Kicsit neki is emléket kívántam állítani azzal, hogy 1986-ban **Gecse Géza** néven kezdtem publikálni a magyarországi sajtóban. Idővel aztán a személyi igazolványomba is átvezettettem ezt a nevet. Ez még a rendszerváltás előtt volt. Nem vagyok babonás, remélem, nem fog ugyanaz a végzet elérni, ami őt. Annak pedig nagyon örülök, hogy példája nemcsak nekem, hanem a kárpátaljaiaknak is erőt ad.”²¹

Emlékét örökre megőrizzük, béke poraira!

JEGYZETEK:

¹ Részletek egy nagyobb tanulmányból.

² Dupka György: '56 és Kárpátalja. Hatásvizsgálat hivatalos iratok, vallomások tükrében. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.-143 o.

³ Dupka György-Horváth Sándor: '56 Kárpátalján. Dokumentumgyűjtemény. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 55. o. A továbbiakban: Dupka György-Horváth Sándor: '56 Kárpátalján...

⁴ Dr. Szalóky László: *Gecse Endre lelképásztora élete és sorsa*. In: Reformátusok Lapja. 1989.november 12.

⁵ Lásd bővebben: *Jó pásztor volt. Gecse Endre kárpátaljai mártír tiszteletes emlékezete*. Emlékkönyv. Felelős kiadó: Dupka György. Felelős szerkesztő: Gortvay Erzsébet. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2003. A továbbiakban: *Jó pásztor volt...*

⁶ Gecse Endréné ref. lelkész özvegye: *Életrajzunk*. In: Dupka György-Horváth Sándor: '56 Kárpátalján...151-153. o.

⁷ Dupka György közreadásában: „2-1. számú ügy, 1959. év”, az eredeti szöveget teljes terjedelmében, Torbics Endre hivatalos fordításában. In: Dupka György-Horváth Sándor: '56 Kárpátalján...118-122. o.

⁸ Gecse Endre, apja Géza: a szovjet dokumentumokban **Gecse Andrij Gejzovics**.

⁹ *Jó pásztor volt. Gecse Endre kárpátaljai mártír tiszteletes emlékezete.* Emlékkönyv. Felelős kiadó: Dupka György. Felelős szerkesztő: Gortvay Erzsébet. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2003.

¹⁰ Pasztellák István: *Emlékeim Gecse Endre gálocsi református tiszteletesről.* In: *Jó pásztor volt...*36-39.

¹¹ Molnár László: *Két napot töltöttem vizsgálati fogságban.* In: *Jó pásztor volt...* 40. o.

¹² Csirpák Emilné Gecse Anna: *A szolgálat vége. Gecse Endre kárpátaljai lelkész halálának körülményeiről.* In: *Jó pásztor volt...* 17-18. o.

¹³ Csirpák Emil: *Emlékeim anyai nagybátyámról, Gecse Endre egykori gálocsi lelkészéről.* In: *Jó pásztor volt...* 11-16. o.

¹⁴ Tárczy Lajos: *Megemlékezés.* In: *Jó pásztor volt...* 25-31. o.

¹⁵ Tóth Mária: *Tanítványa voltam.* In: *Jó pásztor volt...* 20-21. o.

¹⁶ Varga Jolán: *Én, hogy az vagyok, aki, neki köszönhetem.* In: *Jó pásztor volt...* 32-33. o.

¹⁷ Dupka György, a Kárpátaljai terület tanács képviselője, a területi rehabilitációs bizottság tagja: *Nyílt levél Göncz Árpádnak, a Magyar Köztársaság elnökének,* Ungvár, 1992. április 15. In: *Jó pásztor volt...* 61-65. o.

¹⁸ Tóth István: *Emblematikus alakja történelmünknek.* In: *Jó pásztor volt...* 44-45. o.

¹⁹ Csirpák Emilné: *Áldozat és hős.* In: *Jó pásztor volt...* 5-6. o.

²⁰ Gortvay Erzsébet: *„Övék az érdem...”* (emlékezés gecse Endréről az 1956-os magyar forradalom évfordulója alkalmából). In: *Jó pásztor volt...* 7-10. o.

²¹ Gecse Géza: *Bandi bácsi.* In: *Jó pásztor volt...* 5-6. o.

